

SESS. II.—1891.

NIU TIRENI.

PUKAPUKA TATAU O TE IWI MAORI

(NGA PUKAPUKA E PA ANA KI TAUA KAUTE).

I tukuna ki nga Whare e rua o te Runanga Niu i Runga i te Whakahana a te Kawana.

No. 1.

PUKAPUKA TUKU KI NGAPIHA.

E TA,—

Tari Maori, Poneke, 8 o Tihema, 1890.

Kua whakahaua ahau e Ta Perereka Witika, i te mea e ngaro atu ana te Minita Maori, ki te ki atu ki a koe kua whakaturia koe hei kaitatatau kia ahei te tatau i te Iwi Maori, me nga hawhe-kaihe e noho ana i roto i tetahi Iwi Maori ano he Maori i roto i nga kauti e mau nei ki te taha o te wharangi, hui atu ki nga paro o uta, a kua whakamana koe kia whakaingoatia ena kaitatatau tuarua o raro iho i whakaaro ai koe e hiahiaatia ana kia tika ai te tatau o te Iwi Maori i roto i te takiwa kua meinga kia mana mai ia koe. E whakaarohia ana ko nga tini kauti hei Takiwa Tatau, a ko te mea tika pea me whakatu tetahi kaitatatau tuarua mo ia kauti. Ko nga utu e whakamana ana mo nga kaitatatau tuarua 15 hereni mo te ra kotahi, a kei roto ano i aua moni nga utu mo nga haererenga. A ki te mea e whakahaua ana he pirihimana mo taua mahi ko te utu mo te ra kotahi e rua hereni me te hikipene me nga utu mo nga haererenga.

Me tuku kupu atu ano hoki koe ki nga Apiha o nga takiwa e piri ana ki te taha o tau, me te whakahaere tikanga kia ratou kia kaua rawa e mahue tetahi Maori te tatau kaua ano hoki e neke atu i te taunga kotahi mo te tangata kotahi. E whakamana anano hoki koe ki te whakahoahoa ki tenei ki tena Apiha e mahi Kawanatanga ana, hei whakawhiwhi ki tetahi matauranga mou; a ko te mea e tino hiahiaatia ana kia kaha to mahi kia tino tika mai ai te tatau.

Ka tukua atu hoki ki a koe i konei etahi pukaka noa nei kahore nei he kupu he tuhituhi ranei o roto hei tuhituhi ma nga kaitatatau tuarua i te maha o nga tangata, me taku tono atu ki a koe kia tika tonu te tuhituhi i roto i aua pukapuka. Na ko tetahi mahi mau ma te kaitatatau he tango mai i roto i te pukapuka a nga kaitatatau tuarua tetahi tatau whakawhaiti mo tou takiwa katos i runga ano i te ahua mea perehi ko tona ingoa nei ko te Whakawhaititanga a te Kaitatau a kua tukua atu i konei nga pukapuka taurira.

E whakaarohia ana e kore e ahei te tatau i nga Maori i runga i te huarahi e tataungia nei te pakeha ara i roto i te po kotahi, erangi e hiahiaatia ana kia kau e roa te wa e tatau ana, me ki hei te toru o nga wiki o Pepuere oti ai taua tatau. Ma reira e whai taima ai koe i nga ra whakamutunga o te marama o Pepuere me te marama o Mache ki te ata whiriwhiri i aua pukapuka tatau me te tuku kupu atu ki etahi atu kaitatatau o etahi atu takiwa, me te whakatikatika i tetahi he tetahi mea ranei i mahue i mua o te tukunga oti mai o nga pukapuka tatau ki tenei tari, a me tere tonu te tuku mai i muri iho o te 5 o nga ra o Aperira e haere ake nei.

A ka tono atu au ki a koe kia apitia mai e koe ki to pukapuka tatau tetahi ripoata o te maha o te hoki iho ranei o te maha o nga Maori i tou takiwa i muri iho i te tangohanga o tera tataunga me te whai kupu ano hoki mo runga i te ora o nga Maori a mehemea ranei kei te pangia ratou e tetahi mate noa nei e tetahi mate uruta ranei me te tuku mai i tetahi atu rongo ranei mo runga i te ahua o te Iwi Maori i mahara ai koe he mea ahua eka kia mohiotia

A ko ahau

Ko W. J. MOPETA,

Ki Te Hekeretari O Raro.

No. 2.

Ko H. W. PIHOPA, R.M., Akarana, ki te HEKERETARI O RARO, O Te Tari Maori.

E TA,—

Akarana, 14 o Mei, 1891.

I te mea e whai kupu atu ana ahau mo runga i to pukapuka (No. 12) o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei, E whai honore ana ahau ki te tuku atu ki a koe aku pukapuka tatau tuturu o te iwi Maori i roto i nga Kauti o Mangonui, Whangaroa, Hokianga, Pewhairangi Hopihona, Rotini, Otamatea me Waimate me nga moutere o reira. Ki taku mahara e tika ana te maha o nga tangata, a kihai i mangere nga tangata i whakahaua e ahau ki te tatau kia tika ai taua tatau. A i runga i te mea kahore he taurira o te pukapuka tatau o te tau 1886 i au ekore e ahei e ahau te whakahoki

kupu atu mo runga i te hua haere i te hoki iho ranei o te maha o nga Maori, a ka tono atu ahau kia koe kia apitia mai ki tenei i roto i te tari tetahi kupu whakaariaria o te maha o nga tangata.

Ki taku whakaaro kei te tae ki te kotahi rau me te rima tekau nga Maori no etahi wahi atu wahi o Atearoa kei te mahi kapia ko te nuinga no Waikato i uru ki roto i enei pukapuka tataau.

Kihai i tini nga Maori i hemo i roto i nga tau e rima kua hori nei, a ko nga tangata i hemo ko nga koroua me nga mea e pangia ana e te mate kohikiko, E toru anake i pangia e te mate tuwhenua (Maori leprosy) a no naia tata nei i pangia ai.

Naku na,

Ki Te Hekeretari o Raro, Tari Whenua Maori, Poneke.

H. W. PIHOPA, R.M.

No. 3.

G. T. WIRIKIHANA, Kaiwhakahaere Maori, Otorohanga, ki te HEKERETARI O RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari Maori, Otorohanga, 2 Mei, 1891.

No te mea katahi nei ka oti taku tataau o nga Maori mo te takiwa i whakataua ki ahau, e whawhai ana ahau ki te tuku atu i te tataau whakawhaiti a taku kaitango tataau.

Ka tukuna atu e ahau taku ripoata i muri tonu iho i taku hokinga mai i te Aroha i Hauraki meake nei hoki te haere ai ahau ki reira.

Ko te tataau tuturu o nga tangata katoa ahakoa tane wahine tamariki ranei o ia tau o ratou i roto i nga Kauti o Irena, o Rakarana, o Manukau, i Waikato, o Karamaena, o Hauraki, o Piako, o Ohinemuri, o Waipa, o Kawhia, me nga moutere e pa tata ana ki reira, me Piki Paria me Paria Nokinoki, e 7,655 to ratou maha ko te takiwa hoki tera i whakataua ki ahau. Apiti mai ki tetahi wahi o Taupo ki te Hauauru, me tetahi wahi o te Kauti o Clifton, no te mea e ngawari ke ana te tango i te tataau i reira i etahi atu wahi a e tae ana te maha o nga tangata o enei wahi ki te 993 tangata a hui katoa e 8,648.

Na te WIRIKIHANA,

Kaiwhakahaere Maori a te Kawanatanga kai Tango tataau hoki.

No. 4.

G. T. WIRIKIHANA, Kaiwhakahaere Maori, Otorohanga, Ki Te HEKERETARI O RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari Maori, Otorohanga, 16 o Mei, 1891.

Tapiri atu ki taku pukapuka (W 250/5) o te 2 o nga ra o Mei ki te pukapuka a taku kaitataau i te maha o te iwi Maori i roto i nga Kauti i runga hoki i nga moutere i parea mai ki ahau a i tae nei te maha o nga tangata ki te 7,655 tangata apiti atu hoki ki tetahi pukapuka tataau o nga tangata e 993 e noho ana ki etahi wahi o Taupo ki te Hauauru me te Kauti o Kiripitana i parea mai nei kia tataungia e ahau e nga kaitataau o era wahi no te mea e neke ke ana te ngawari o te tataau i konei i era atu wahi. Heoi me ki atu ano e ahau i uaua rawa taua mahi tataau ki toku Takiwa, no te mea kihai i pai nga Maori o te Takiwa kia Tawhiao kia tataungia ratou e taku kaitataau tuarua a kihai ano hoki ratou i pai ki te whakaatu mai i te nui o a ratou ngakinga me te maha o a ratou kararehe, i uaua rawa te tango i te tataau kua tukuna atu na, a kei etahi tataunga torotoru nei he mea whakaaro noa iho te tataau i nga Takiwa o nga Maori e piri ana kia Tawhiao. I whiriwhiria e ahau hei kaitataau tuarua he Maori he hawhe-kaihe he pakeha e whai matauranga ana ki te kahi mai i nga take e hihiatia ana. Heoi e mea ana ahau he mea tika kia ki atu ahau ahakoa te maha o nga arai me nga whakararuraru i kaha tonu taku tataau.

Kua whakapirihiia e ahau ki tenei etahi whika whakaariaria i te maha o nga Maori e ora mai nei i tenei tau i roto i ia Kauti kua oti nei te tataau e ahau, me te maha hoki o nga tangata i roto i ia kauti i te tukunga o te kaute o mua ake nei, me te maha haere me to hoki iho hoki o te maha o nga Maori i roto i nga tau e rima kua hori nei a e whakaatu ana aua pukapuka tataau katoa e 563 te hokinga iho te maha o nga tangata i roto i aua kauti tekau haunga ia a Taupo ki te Hauauru me te Kauti o Kiripitini ara i te tau 1886 e tae ana te maha o nga Maori ki te 8,218 a i te taenga ki te tau 1891 hoki iho ana te maha ki te 7,665. Otira ekore e taea te ki e tino tika ana tenei tataau i runga i te ahua raruraru o te tataau o nga Maori o te takiwa kia Tawhiao. E toru anake nga kauti e whakaatu ana i te hoki iho o te maha, a kei era kauti e whitu hui atu ki Pikiparia e maha haere ana te tangata, ko Kawhia te Kauti i hoki rawa iho te maha o te tangata a tae ana te hokinga iho ki te 805. Ko te take i penei ai te nui o te hokinga iho he tokomaha no nga tangata i noho kia Tawhiao i mua i whatiwhatihoe i roto i te Kauti o Kawhia kua heke ki pukekawa, he kainga e patata ana ki te Paina i roto i te Kauti o Rakarana; ko etahi ki Maungakawa, i roto i te Kauti o Piako. A he tokomaha nga Maori o Pukekawa i te marara atu ki te keru kapia me etahi atu mahi i te wiki i tataungia ai, na reira i kore ai e neke ake te maha o te Kauti o Rakarana i te 100. Ki taku mohio ko te take i hua ai nga tangata o nga Kauti o Rakarana, o Waikato, o Waipa, me Piako no te mea i te marara nga Maori o te taha kia Tawhiao i roto i aua kauti ki te keru kapia me etahi atu mahi i muri iho o ta ratou hekenga mai i Whatiwhatehoe, a na te maha o nga tangata e mahi ana kia te Purutana i runga i te reriwe o Rotorua i neke ake ai te maha o nga tangata i roto i te Kauti o Piako.

Kua koni ake te maha o nga tangata i roto i te Kauti o Irena kia kore nga tohutohu mai ki ahau ko nga hawhe-kaihe anake e noho ana i roto i nga iwi Maori me tataau. No te mea ahakoa etahi hawhe-kaihe torotoru nei ko te nuinga kei te noho i roto i te whare papa i te taone o Akarana me etahi wahi o waho atu ahakoa tane ahakoa wahine, a kei te noho ratou ano he Pakeha a kihai i tataungia e ahau. Hui katoa ratou e wha tekau. Tokorima nga Maori o Rarotonga tokorua nga tane tokotoru nga wahine kei a Paora Tuhaere me tona iwi i Orakei e noho ana i roto i te Kauti o Irena, erangi kihai i uru mai era ki roto i taku tataau.

Hui katoa nga kaitatau tuarua i whakahaua e ahau e rua tekau ma tahi ara: tokowaru nga pakeha, toko whitu nga hawhe-kaihe, tokoono nga Maori, ko nga tatau o te Whare Herehere i Akarana, me te Whare Porangi, me te Hohipera, me te Kura a Tipene i roto i te Kauti o Irena he mea tuku mai na nga Apiha o ia Whare me te Kura a Tipene.

Akua nei i roto i nga Kaute o Kawhia, o Rakarana, me Waikato, he torutoru nei nga tangat ae pangia ana e te mate piwa, a kahore kau he kupu a aku kaitatau tuarua tera he mate uruta i waenga i nga Maori i te wa i tataungia ai Ko nga mate e pangia ana nga Maori he rewharewha he mate kohikiko he rumatiki me te tini o te tamariki e ngaua ana e te hakihiaki.

Me tuku atu ano hoki aku whakawhetai kia Hori Paraone kaiwhakamaori o Akarana nana i kimi mai he Maori hei kaitatau tuarua mo te Kauti o Irena me tatahi wahi o te Kauti o Manukau o Pipiparia me te moutere o Waiheke.

Ko nga Pakeha reo Maori i whakahaua e ahau i te tuatahi kihai i pai ki te mahi notemea he iti te utu i whakaritea ma ratou. Kia kore te awhina mai e Hori Paraone i runga i te kimi Maori e mohio ana ki te mahi i taua mahi kua riro maku ano e haere ki Akarana ki te whakahaere i nga tikanga i whakahaerea e ia maku.

I mua o te whakamutunga i tenei ripoata. E hiahia ana ki te tuku i tetahi whakaaro kia perehitia nga pukapuka tatau Maori a muri ake nei kia iti ai te mahi e mahia nei inaiane i nga kaitatau i runga i te whiriwhiri i nga tatau i mua o te tukunga ki Poneke. Ko nga tangata e hiahia ana kia mohiotia te wehenga i runga i ia wharangi koia enei e mau nei. Wharangi 1 pukapuka No. 6, Kaute o Manukau ara:—

Tane Maori	...	...	...	5				T. W.
Wahine	...	...	...	4	Kahore i tae ki te tekaumarema tau	1	2	
Hawhe Kaihe Tane	...	...	...	1	Neke ake i era tau	...	5	4
Wahine...	...	...	...	2				

Na mehemea e perehitia peneitia ana i raro o ia Wharangi me te waiho etahi wahi kia takoto kau ana mo nga whika ekore e nui te taima i te mahinga a ekore e penei te nui o te pau o nga pukapuka Kei toku takiwa e tae ana nga pukapuka tatau ki te whitu tekau ma waru: a tekau ma rua wharangi o ia pukapuka, a mehemea e ki ana ia pukapuka, ka 936 aku tuhituhinga i nga rarangi kupu me nga whika me nga reta. Heoi he mea ngawari noa iho te titiro ekore e nui te mahi mehemea e perehitia ana ki runga i ia rarangi. Ko tetahi whakaaro hoki aku me tuku kia pena te maha o nga pukapuka, mea perehi ki ia kaitatau kia rite ki nga mea i ahau hei whakaatu i te maha tuturu i runga i ia wharangi i runga i te pukapuka ma reira e tere ai te mahi. A i te rironga mai o nga tikanga i runga i ia wharangi o te pukapuka ka tahi ka tuhi i te mea perehi. Ki te peratia ka tere tonu te whiriwhiri i nga korero o te pukapuka me te tere o te whakaoti i nga pukapuka tatau.

Ka tukua atu e ahau nga apiti i taea ai ehau te hanga i aku pukapuka tatau hei titiro mau, a kei te tukua atu hoki e ahau aku pukapuka tatau kia tirohia e koe.

Naku na,

GEO. T. WILKINSON,
Kaiwhakahaere Maori a te Kawanatanga.

Ki te Hekeretari o Raro Tari Maori, Poneke.

No. 5.

TE PUIHI, R.M., Tauranga, ki te HEKERETARI O RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari o te Kaiwhakawa Tuturu, Tauranga, 20 o Mei, 1891.

E whai honore ana ahau ki te tuku atu ki a koe i te mera o tenei ra nga pukapuka tatau i tukuna mai ki ahau hei tatau i te maha o nga Maori e noho ana i roto i te Kauti o Tauranga, o Rotorua, me Whakatane. E uru ana hoki ki taku pukapuka tatau nga tangata e ono tekau ma iwa e noho ana ki te Kaute o Taupo, i uru enei ki te tatau a taku kai tatau tuarua he mea whakarite ano ia kia peratia; ko te nuinga ia o ratou e noho ana i Ohaki, me etahi kaiuga ririki o reira, a e Whatekau ma rima nga tane e ruatekau ma wha nga wahine, ko nga kaumatua tane o ratou e toru tekau, a tekau marima i hoki iho i te tekau ma rima nga tau. I roto i nga wahine e ruatekau ma wha tekau ma rua nga kaumatua tekau ma rua kei te hoki iho nga tau i te tekau ma rima tau.

Na he penei te maha tuturu o nga Maori i roto i aua kaute e toru ara: No Whakatane e 3,748 i roto i enei 1,261 nga tane kaumatua a e 679 nga tane kihai i tae ki te tekau ma rima tau a 1,104 nga wahine kaumatua a e 652 nga wahine kihai i tae ki te tekau ma rima tau, tera ano hoki etahi wahine tokowhitu kikau taea te whiriwhiri i o ratou tau. A no Tauranga 1,473 ara e 544 nga tane kaumatua a e 264 nga tane i hoki iho nga tau i te tekau ma rima tau a e 421 nga wahine kaumatua a e 244 nga wahine i hoki iho nga tau i te tekau ma rima tau. A no Rotorua e 834 ara e 329 nga tane kaumatua a 138, nga tane i hoki iho nga tau i te tekau ma rima tau, a e 277 nga wahine kaumatua, a e 92 nga wahine i hoki iho nga tau i te tekau marima tau. Hui katoa nga Maori o nga Kaute i taungia e ahau e 6,124. A ahakoa te pera o te maha, e 538 te hokinga iho o te maha i to tera tataunga, a e mahara ana ahau koia nei tetake i hoki iho ai te maha ara: e uru i pohehe mai nga tangata e 250 i te tataunga o te Urewera, e whakaaetia ana tenei e te kaitatau nana i tatau i taua wa. A ko nga tangata e ngaro atu ana ki nga mahi reriwe me etahi atu mahi, 100 a e rima tekau kei te ngaro atu ki Tairua me etahi atu wahi e keru kapia ana, e whakaaturia ana e enei whika nga tangata e 400 a i te mea e kitea ana e hira ke ana nga tane i nga wahine a e hoki iho ana te maha o nga tamariki tane i nga tane kaumatua, me te pera ano hoki nga tamariki wahine, e whaka atu ana tenei 138 te hokinga iho, ahakoa e toru tekau i haere ki etahi atu wahi o te koroni, kotahi rau kua ngaro, ara e whakaaro ana ahau kua mate era i muri iho i tera tataunga ka wha nei tau i muri iho, a e rite ana tenei mate ki te 16 tangata i roto i nga tangata 1,000, ki te 4 ranei tangata i mate i roto i te tau kotahi.

Erangi ko te ahua o nga Maori e ahua ora ana, kahore tetahi mate uruta i pa mai ki a ratou,

ahakoa a ratou tikanga kimi oranga, a kahore hoki i hira nga mea i hemo, a kotahi anake i mate i te tetahi mate taikaha. Tokono ia nga tangata i mate i te kainga i te mieri o te koraha, a kotahi anake e korerotia ana i pangia e te mate ngerengere i te Awahou e tata ana ki Rotorua. Ko taua tangata ko Ereatara kahore ona whanau.

Me whai kupu ahau mo te roa o taku tuku atu i nga tataunga, no te mea kua oti noa ake hoki haunga ia o Torere, ko te take i roa ai o tenei wahi na te whakawhitinga i nga kaiwhakaaako.

Naku na,

R. S. PUIHI, Kaiwhakawa.

Kaiwhakawa Tuturu Ki te Hekeritari o Raro Tari Maori, Poneke.

No. 6.

Te PUTU, Kaiwhakawa Tuturu, Kihipane, Ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Tari Kaiwhakawa Tuturu Kihipane, 11 o Maehe, 1891.

E whai honore ana ahau ki te tuku atu i konei te tataunga o nga Maori mo te Kauti o Kuki me Waipapu.

No te mea kihai i taea e ahau nga pukapuka o te Runanga Nui e mau ra i roto te tataunga o muri nei, kahore e ahei e ahau te tuku korero mo te hua haere o te tangata te hoki iho ranei. I horapa katoa ia te takiwa o Kuki me Waipapu te tataunga i tera tataunga. E tino pai ana te ora o nga Maori o tenei takiwa. Kua ahua mutu ta ratou kai Waipiro, a kua neke ake to ratou pa ki te mahi i nga tau o mua. Me ki atu ano hoki ahau i tenei kei te hira ke nga tamariki tane Maori me nga hawhekaihe i nga tamariki wahine, a kei te hira rawa nga tamariki tane e neke ake ana o ratou tau i te tekau ma rima tau i to nga tamariki wahine e hoki iho ana o ratou tau i te tekaumarima tau.

Naku na,

Ki te Hekeretari o Raro Tari Maori, Poneke.

PUTU, Kaiwhakawa Tuturu.

No. 7.

Kapene PIRIHI, Kaiwhakawa Tuturu, Ki Te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Tari Kaiwhakawa Tuturu, Nepia, 20 o Mei, 1891.

I runga i nga tohutohu mai i roto i to pukapuka No. 12 o te 8 o Tihema, 1890. E whai honore ana ahau ki te tuku atu ki a koe i konei te tataunga o nga Maori me nga hawhekaihe o nga Kauti o te Wairoa, Haaki Pei, Waipawa, me Patangata.

E whakaatu ana mai te tataunga o te Wairoa i tae te hua o nga tangata ki te 304: me te Kauti o Haaki Pei e 768; te Kauti o Waipawa, 162; te Kauti o Patangata e 42; Hui Katoa e 752 te hua o te tangata, me tango mai ia kia wha te kau tangata i roto i era e mohiotia ana hoki no etahi wahi ke atu ratou, a ko to ratou hua tuturu e 706. Kei tawhiti te hua o enei Kauti, Otira na te kore mate uruta i waenga i a ratou i penei ai te hua i roto i enei tau ka hori nei. Ko tetahi mea pea nana i whakataki te tangata ki reira na te hua o nga ngako o era takiwa i pera ai te hua o te tangata o era Kauti.

A kua tataungia ano hoki e ahau nga Maori o nga Kauti o Taupo ki te Hauauru me te Tai Rawhiti apiti mai ki toku takiwa ano. I te tau 1886 e 679 nga tangata o te Kauti o Taupo ki te Rawhiti inaianei kua tae ki te 769, a e tae ana ki te iwa tekau te huanga ake i te tau 1886. E 310, nga tangata e whakaaturia ana e taku tataunga mo te Kauti o Taupo ki te Hauauru a me apiti atu ki enei nga tangata 919 e whakaaturia ana e te ripoata a te Wirikihana, na i te tau 1886, 1,152 nga tangata hui katoa inaianei 1,229, a e whitu te kau ma whitu te huanga ake i te tau 1886.

Me ki atu ano hoki e ahau kei etahi wahi kahore nga tangata e whakaatu mai i to ratou maha ki nga kai tataua tuarua, otira kei te kore e rite te whakakeke o te tangata inaianei ki to ratou whakakeke i te tau 1886. Ko etahi o ratou e mahara ana ma te tataua e kaha ai te whakakeke o te take ki runga i o ratou whenua. Heoi kahore e whaaki mai ina pataia atu he kupu.

A i te mea ka mutu nei aku korero me ki ake ahau i te ora tonu nga Maori o toku takiwa a kihai i koni ake te maha o nga mea i hemo i roto i enei tau e toru kua hori nei.

Naku na,

HORI PIRIHI, Kaiwhakawa Tuturu.

Ki te Hekeretari o Raro Tari Whenua Maori, Poneke.

No. 8.

Kanara RAPATA, Kaiwhakawa Tuturu, Wairarapa, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

I runga i te whakarite i nga tono o to pukapuka (No. 12) o te 8 o nga ra o Tihema, 1890. E whai honore ana ahau ki te tuku atu ki a koe i te tataunga o nga Maori o nga Kauti o Wairarapa Nota, Hauta, me Pahiatua.

Kei te neke haere ake te pai o nga kainga o nga Maori e pa tata ana ki te Pakeha erangi kei nga whenua tawhiti ara nga wahi e pa tata ana ki te moana e ahua kino ana o ratou whare. Otira kahore ratou e pangia ana e tetahi mate kino, haunga ia a Turanganui he maha hoki o ratou i pangia i reira e te mate piwa; e ahua nui ana te mate huango i waenga i a ratou; a he roa te wa e takoto ai ratou i o ratou whare i taua mate. He nui hoki te mate o a ratou kai i te nui o te ua o tenei tau, a tera e hoki iho te nui o a ratou kai i etahi atu tau. He nui hoki a ratou kai i etahi takiwa kua pau i te ahi. Kahore e ahei e ahau te ki atu mehemea kei te maha haere aua iwi kei te hoki iho ranei: a kahore hoki he pukapuka tataunga o tera tataunga hei tirohanga maku.

Naku na,

Ki Te Hekeretari Tari Maori, Poneke,

J. M. RAPATA, Kaiwhakawa Tuturu.

No. 9.

G. H. REWETI, Apiha Maori, Poneke, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Poneke, 13 o Maehe, 1891.

I runga i te whakarite i nga tohutohu mai i roto i to pukapuka o te 8 o nga ra o Tihema, 1890. E whai honore ana ahua ki te tuku atu ki a koe i konei te tatau o te iwi Maori e noho ana i te Kauti o Heretaunga.

E toru tekau te hokinga iho o te maha o nga tangata e whakaaturia ana e taua tataunga. Otira tena pea kua riro etahi o ratou ki nga Kooti Whenua Maori i Whanganui me etahi atu wahi na reira pea i hoki iho ai to ratou maha. Erangi tekau ma toru nga manuwhiri i uru mai ki roto i te tatau o te tau 1886. A me ki ake e ahau i konei he nui te mate e pa ana ki nga Maori i runga i te nohoanga o te Kooti Whenua Maori i roto i nga takiwa Pakeha, no te mea e haerere kau ana ratou i reira a e whakato ana i nga mate ki roto i o ratou tinana a hemo iho i te mea kahore ano i tino kaumatua. He taumaha rawa hoki nga utu hei utunga ma ratou ko tona tukunga iho ka hokona ko nga whenua hei whakaea i a ratou nama i a ratou e tatari ana kia oti ta ratou mahi.

E ahua ora ana nga Maori i roto i tenei Kauti. Heoi te mate e tika ana kia whakahuatia ko te mate e kiia nei he *la grippe*, a ki taku i rongu ai kihai i tau tetahi tino mate ki a ratou i runga i taua mate. Tokorua nga rangatira Maori i hemo i muri iho i tera tataunga (ara) ko Wi Tako, M.L.C., me Henare te Puni. He tini te Pakeha i hui kia kite i te nehunga o taua rangatira o Wi Tako.

He tokomaha nga Maori i roto i tenei Kauti e noho ana i roto i te whare papa, a he tokomaha hoki o ratou e whiwhi ana ki te moni i runga i te reti o o ratou whenua, a ko nga mea e mahi paamu aua kei te kitea e ratou te pai o aua moni reti hei tapiri ki nga hua o a ratou paamu. Kotahi nei ia te mea i ahua mate a ratou kai i tenei tau i te hono tonu o te ua. A tera ano hoki tetahi kaiarai i te ora kia ratou ko ta ratou mahi topu, tera ano ia etahi o ratou kua motuhake te mahi a tenei i tana paamu me te tau ano o te ora ki aua tangata.

Ko nga mate e ahua hono tonu ana ki nga Maori ko te mare me nga mate kohikiho, ka pangia ana e era mate he tokomaha e hemo tonu atu ana. A kahore he kaitautoko mo te ora o tenei hanga o te tangata. Heoi e maharatia ana kahore i te penei te kaha o nga tinana o nga Maori o enei rangi ki nga kaumatua o mua. I nga wa o mua kei runga i nga maunga me nga wahi teitei o ratou kainga, a he paake he korowai me etahi atu kakahu o te Maori o ratou kakakahu o era rangi, me te ora ano ratou. Inaianei kei te noho noa iho ki nga wahi e mama ana te tiki i te wai i te wahia, a he mea ano kei nga wahi repo kei nga tataha o te awa nga kainga, ko tona tukunga iho ko te mate rewharewha me te piwa me te mate tonu iho. Tena etahi korero kei roto i tetahi pukapuka a te Popa Kaititiro o Nga Kura Maori. Ko te ingoa nei o taua pukapuka ko te Ora o nga Maori. Na te tere hoki o te tango o te Maori ki nga tikanga Pakeha i pangia ai nga Maori e aua tu mate, a kei te ahua pera ano hoki te iwi Pakeha. Akuanei i runga i nga rongoa a tetahi Rata, e korero aua tetahi kaituhituhi i te tere haere o nga tikanga me te mate Kohikiko he mea tipu mai ano aua mate i roto i nga tikanga o enei wa. No te mea e tere haere ana nga tikanga hou me te tere haere hoki o nga mate. I roto i nga tau e rima tekau kua hori nei tera ano ona tangata me ona takiwa a wahi iti kore rawa e kitea he mate ki waenga i a ratou. E ki ana kihai i pangia nga Piha patu kau, me nga tangata e noho ana i nga Hairana. Inaianei kei te pangia ano aua wahi—Na te aha ra i pera ai? No te mea kei te whakapaia haeretia nga tikanga a taua iwi. Titiro ianei ki nga iwi e mau ana ki o ratou tikanga Maori. Tera etahi korero a nga Mihinare o aua wahi hei ako i te tangata. No tetahi kainga ka whakakakahuria e taua Mihingare nga Maori ki te kakahu Pakeha a tinata tonu mai i reira te mate o nga Maori heoi whakarere ana e nga Maori nga kakahu Pakeha a mutu tonu iho te mate. Na i te mea e kitea ana enei rereketanga i roto i te Iwi Maori Tena noake te nui o te kino ina maka nga tangata Maori ki te Whare herehere ahakoa nga tikanga atawhai i a ratou e noho ana i reira e mate ana ratou i te arainga atu ki roto i te Whareherehere. Kei te neke noa ake te mate o nga Maori i to nga Pakeha i te arainga ki reira, a e mahara aua ahau he mea tika kia whakaarohia tenei ina maka nga Maori ki te Whare herehere. Ehara hoki i te mea he whiu i a ratou te makanga ki reira, erangi ko te taikaha rawa o taua mahi i te makanga i a ratou ki reira, kua kite ahau i enei mate na reira ahau i whakahua ai i konei. Mehemea e whiriwhiria ana e tatou te ahua o nga Maori i mua ara o ratou kakahu me o ratou Whare me a ratou haerere noa i waho i nga tau maha, ehara i te mea tika kia mahara tatou me whakahohoro tonu nga tikanga kia rite ki o tatou. Ki taku mohio kei te nui rawa nga tikanga e hiahiaatia ana e tatou kia whakaritea tonutia e nga Maori i naianei i a ratou e neke haere ana ki nga tikanga Pakeha. A mehemea e waiho ana ko tatou hei tauira mo ratou me whakangawari a tatou tikanga ki a ratou. Me whakaaro ano hoki e tatou te porori haere o te piki ake o nga tikanga a o tatou tupuna Pakeha i Ingarangi. Tenei hoki nga korero mo te hunga o Awherika e noho ana i te kainga o te Marikena e ki ana e tetahi kaituhituhi ma runga ano i te mamae e mohio ai ratou ki nga mahi Kawanatanga mo ratou ake ano kia pera ano me te iwi nana i kawhaki o ratou tupuna i nga wahi koraha o Awherika. Ka kitea i roto i nga pukapuka whakapapa i tuhia e taua Pakeha ka ahei ano nga mangumangu o Awherika te whakapiki haere ake i a ratou ano penei ano me te Pakeha. Erangi ia he nui te raruraru e tau ki runga i a ratou i a ratou e piki haere ana. A kia taea ai te piki ake me whakahoahoa atu ano te Pakeha kia ratou. Ai a tatou e whiriwhiri ana i te whakatoimahatanga iho, a o tatou tupuna i a tatou, tera e kitea e totatou iwi tetahi whenua pai hei whakahaere i nga tikanga nunui.

Naku na,

Ki te Hekeretari o Raro Tari Whenua Maori, Poneke.

HORI H. REWETI.

No. 10.

W. J. PATARA, Apiha Kaihoko Whenua, Whanganui, Ki Te HEKERETARI, Tari Whenua Maori.
E TA,—

E whai honore ana ahau ki te tuku atu ki a koe i te mera o tenei ra te tataunga o Te Iwi Maori o nga Kaute o Whanganui me Waitotara hui atu ki te tataunga a taku kaitatau tuarua i te Kaute o Kiripitana ki te Hauauru. E rua nga pukupuka o aua tataunga e mau ana te ingoa i waho Kiripitana ki te Hauauru a me whakariterite ki te tatau a te kaitatau tuatahi mo taua takiwa kia kore ai e raruraru ki te tatau ano.

E pouri ana ahau ki te ki atu he maha nga kainga i te Kaute o Whanganui kihai nga Maori i whakaae ki te korero mai ki taku kaitatau tuarua ko tenei heoi te tatau e taea ana e ahau te tuku atu o aua kainga he mea whiriwhiri noa ake e ahau. Hui katoa te iwi o te Kaute o Whanganui 1,057, a e 201 o te Kaute o Waitotara. E kitea ana i runga i tenei tataunga e whitu tekau ma rima te hokinga iho o nga tangata o te Kaute o Whanganui i muri iho i te tataunga o te tau 1886, otira kei te neke ake i enei te hira o nga tangata o Waitotara. A no te mea ko te awa o Whanganui te rohe ki waenga i aua Kauti e whakarohia ana kei te hua nga tangata o aua Kauti erangi he haere pea no nga tangata o Whanganui ki Waitotara i hoki iho ai te maha o nga tangata o Whanganui a i hira ake ai o Waitotara.

Kei te ahua ora nga Maori o toku takiwa Kihai hoki ratou i pangia e tetahi mate uruta e tetahi atu mate kino ranei. Timata mai i Pipiriki i te Awa o Whanganui a heke mai ki raro kei te mahi nga Maori me te ahua piki ake o ta ratou ora; a kei nga kainga tawhiti kei te kore e ahua pai o ratou kainga, a he mea miharo i kore ai e nui te mate i waenga i a ratou.

Naku na.

Ki Te Hekeretari Tari Whenua Maori, Poneke.

W. J. PATARA.

No. 11.

Mr. H. W. PARAMENA, Kaiwhakawa Tuturu Whanganui, Ki Te HEKETARI o RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari Kaiwhakawa Tuturu, Whanganui, 19 o Mei, 1891.

Mo runga i to pukapaka No 12, o te 8 o nga ra o Tihema 1890. E whai honore ana ahau ki te whaaki atu ki a koe i tukuna atu e ahau ki a koe inanahi tetahi whakawhaititanga o te Iwi Maori o nga Kauti o Rangitikei, o Manawatu, o Orua, me Horowhenua. Ko tenei tataunga he mea ata tatau i runga i taku tohutohu ki taku kaitatau tuarua he tangata hoki ia i tino matau ki nga takiwa o nga tangata, a ki taku whakaaro he tataunga tika tenei no te iwi Maori. He iti nei ia te awahina mai a nga Maori ki te tango i taua tataunga, a ko etahi i tino whakakahore ki te tuku mai erangi na te aki aki tonu i riro whakauaua mai ai i etahi.

Ko te nui o a ratou kai he mea whakaaro noa iho na taku kaitatau tuarua.

Kihai ia nga Maori i pangia e tetahi mate kino e tetahi mate uruta. E nui ana to ratou ora ki te titoro atu. Kei etahi e whai paamu tikanga nui ana me te nui o a ratou kararehe me nga moni reti hoki e puta mai ana i nga whenua i riihitia ki nga Pakeha.

Me ata whakaaro hoki tenei tekau matahi te hokinga iho o nga tangata i roto i aua Kauti e wha i muri iho i te tangohanga o tera Kauti i te tau 1886. Otira e nui ake ana te hokinga iho no te mea e rua tekau ma wha nga tangata i tataungia i Matena he manuwiri anake i tae mai ki te Kooti Whenua Maori. Kahore ia ahau e tino mohio ki nga Maori i tenei takiwa e ahei ai ahau te tino whaaki atu i te take i hoki iho ai te maha, erangi i rongo ahau ki taku kaitatau tuarua he maha nga Maori kua heke ki etahi wahi ke noho ai i muri iho o te tataunga i te tau 1886. Ko te tino hokinga iho i tae ki te 2½ paiheneti.

E koa ana ahau ki te ki atu kua ahua pai rawa te noho o nga Maori i roto i enei tau kua hori nei.

Naku na,

HAPETA WI PARAMENA, Kaiwhakawa Tuturu.

Ki te Hekeretari Tari Whenua Maori, Poneke.

No. 12.

W. RENATA, Kaitiaki Rahui, Taranaki, ki te HEKERETARI o RARO, Whenua Maori.

E TA,—

Taranaki, 11 o Aperira, 1891.

E whai honore ana ahau i runga i nga tohutohu mai i roto i te pukapuka o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei ki te whaaki atu ki a koe kua oti i ahua te tatau nga Kauti o Patea, o Hawera, o Stratford, o Taranaki, me Kiripitana haunga ia nga rohe o uta, erangi ka rongo koe ki enei kia Te Wirikihana o Waikato, me Patara o Poneke kua whakaae hoki aua rangatira ki te tatau mai i nga Maori i nga wahi kihai i taea i nga takiwa takutai o toku takiwa, kua tataungia hoki e ahau etahi tangata torutoru nei ma te Wirikihana.

Me tonu atu ahau ki a koe ina tae atu te tatau a enei rangatira ki a koe me huihui ta ratou kaute tuturu ki taku kua tukua atu nei ma te penei anake te taea ai te ata Whakariterite i te maha o te tatau o naianei. Otira i te whakaaro au a i te penei tonu hoki taku whakaaro i nga wa katoa i te hoki haere te maha o nga Maori i toku takiwa i runga i te maha o nga tangata e mate mate ana me te tokoiti o nga tamariki e whanau mai ana. Ki taku whakaaro e hana tenei i te korerorupahu.

Kahore he mate kino he mate uruta ranei i pa mai ki tenei takiwa i muri iho i te tataunga o houange nei.

Na mo runga i te Kauti o Taranaki he mea whakaaro noa iho te maha o nga tangata he pera ano hoki to nga Kauti o Hawera me Kiripitani.

Na mo runga i nga kai e rua anake nga mara i tauia mai e nga kaitatau tuarua a tokorua i mea e kore e ahei te whiriwhiri i te ngakinga kotahi i nga ngakinga katoa, ranei heoi ki ake ko nga

ngakinga tonu a te iwi. E ahua whakaae ana ahau ki taua tikangi, erangi kua tukuna atu te maha o nga kai pera ano me ta taku kai tataua tuarua i taku mai ai. Ko nga wahi i ruia ki te karaihe e rereke ana a tetahi kai tataua taurua i ta tetahi. Ko nga whenua katoa e tipungia ana e te karaihe he whenua mea tipu noa iho ehara i te mea rui e nga Maori. A ki taku mohio kei te neke ake te maha o nga kau i runga i te kaha o to ratou mahi.

Kua tukua atu e ahau nga pukapuka o nga mea katoa.

Ki Te Hekeretari Tari Whenua Maori, Poneke.

Naku na,

W. RENATA, Kaitiaki Pahui.

No. 13.

Te ATIHINE, Kaititiro Whakatu, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari Pirihi, Whakatu te 9 o Maehe, 1891.

I runga i te whakarite i nga tohutohu mai o roto i to pukapuka No. 12 o Tihema, 1890, e whai honore ana ahau ki te tukua atu i te tatau o te iwi Maori me nga hawhe-kaihe i roto i nga Sounds, i Waimea, i Marapara, i Kaikoura me nga Moutere. E tae ana te whakawhaiti-tanga o te tatau a te kaitatau tuarua ki te 509 tangata a e tae ana te koninga ake o te maha ki te tekau ma ono i runga i te tataunga o te tau 1886. Na te maha pea o nga tamariki hawhe-kaihe e whanau ana mai i neke ake ai te maha. I tae hoki te maha i te tau 1886 ki te whatekau ma ono tane me te rua tekau wahine, kei tenei tataunga e tae ana nga tane ki te rima tekau me nga wahine ki te whatekau ma rua, a te kau ma waru te koninga ake.

E rereke ana te noho o nga Maori o etahi takiwa i etahi. Kei te takiwa o te Kauti o Waimea ka nui te mahi a te tangata me te kore kai i te wai whakahurori; kei etahi wahi atu e ki ana ka nui to ratou kai i ana tu wai me to ratou mangere me te noho topu o te tangata ahakoa nga kino e pa ana ki a ratou. A kahore e tino ora i nga kai e ngakia ana e ratou, a kei etahi wahi e mamahi ana te tangata me to ratou ora. He kura kei Waikawa, a e akona ana nga tamariki ki te korero pakeha a kei te mohio etahi ki te korero pakeha me etahi atu matauranga e akona ana i roto i nga kura. I te ahua ora nga Maori i muri iho i tera tataunga. I Marapara he piwa te mate nui o reira. A i te Croixcelles, me Whakapuaka, me D'Urville's Island ko te mate ra kiripi nei te mate i mate ai etahi o ratou.

Kua whakakopia iho nga pukapuka utu kotahi tekau ma nga kaitatau tuarua mo a ratou moni i pai i te mahinga i taua mahi.

Naku na,

Ki te Hekeretari Tari Maori, Poneke.

F. ATIHINI, Kaititiro Pirihi.

No. 14.

Te PENETA, Kaititiro, Christchurch, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Tari Pirihi, Christchurch, 21 o Maehe, 1891.

I runga i te whakarite i nga tohutohu mai i roto o to pukapuka No. 12 o te 8 o nga ra o Tihema, 1890. E whai honore ana ahau ki te tukua atu ki a koe i te tatau tuturu o nga Maori mo nga Kauti o Tiwiote, me Ashley me nga Moutere e pa tata ana ki reira ara a Akaroa, Ashburton, me Amuri.

E kitea ana kotahi te koninga ake i runga i te maha o te tataunga o te tau 1886 i roto i nga Kauti o Tiwiote; o Ashley me nga moutere e pa tata ana, kei roto i te Kauti o Herewini e rima tekau ma waru te koninga ake. A kahore kau he Maori o nga Kauti o Ashburton me Amuri. Na ko te hokinga iho i roto i nga Kauti e wha koia nei, tekau ma rima nga tane, tekau ma whitu nga wahine.

Erangi e ora ana ratou, kahore kau he mate o ia ahua he mate uruta ranei i pa kia ratou. Ko te mate ra kiripi i horapa nei te pa ki nga pakeha kihai i tae ki nga Maori. Kei te ora ratou. E pai ana a ratou tikanga ki nga pakeha, a kahore e kai waipiro a e hapai ana hoki i te ture.

Tenei ka tukua atu e ahau nga tono a nga kaitatau tuarua hei whiriwhiri mau.

Naku na,

W. PENATA, Kaititiro.

Ki Te Hekeretari o Karo, Tari Whenua Maori, Poneke.

No. 15.

TAMIHANA, Kaititiro, Oamaru, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Whenua Maori.

E TA,—

Oamaru, 8 o Aperira, 1891.

I runga i te whahoki kupu mo to pukapuka No. 12 o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei. E whai honore ana ahau ki te tukua atu i nga pukapuka e rima a nga kaitatau tuarua, me tetahi hoki aku he whakawhaiti i te tatau o te iwi Maori mo nga Kauti o Geraldine, me Waimate, me Waitaki, a i ahau e pera ana e hiahia ana ahau ki te ki atu kei te hoki iho te maha o nga tino Maori, a kei te neke ake te maha o nga hawhe-kaihe i runga i te tataunga o te tau, 1886. I taua wa e tae ana te maha o nga Maori ki te 298; ko nga hawhe-kaihe ki te 25. Na inaianei e 240 nga Maori, a e 81 nga hawhe-kaihe; a tokorua te koninga ake o te maha tuturu o te Maori i taua wa i tenei. Me whakaeke te hokinga iho o te iwi Maori i nga tangata e rima tekau ma waru ki te tiaki kore i o ratou tinana, me te moe noa iho i runga i te papa o te whenua, no reira ka pangia e te matao, a ko tona tukunga iho ko te mate kohikiko ki tena whakatupuranga ki tena whakatupuranga; kua puta ake he hiahia o ratou inaianei kia whiwhi ratou ki etahi painga i roto i nga kura; a ka tipu haere te matauranga o ratou tera pea e mahi i nga tikanga tiaki i a ratou; ki te kore e kore e roa kua ngaro tenei iwi te Maori ara i tenei wahi o te Koroni.

E ata noho ana ia nga Maori kahore e kai waipiro, a e awhina ana hoki i te ture; a ahakoa to ratou mangere ki te whakawhiwhi i a ratou e ata tiaki ana i nga hereni e whiwhi ai ratou. Kei te whiwhi ano hoki etahi o ratou i te Kau i te hipi me era atu kararehe me to ratou ora ano, a kahore au e mohio ana ki tetahi o ratou e tino pohara ana.

Ki te Hekeretari o Raro, Poneke.

Naku na,

A. W. TAMIHANA KAITATAU.

No. 16.

Ko TE MUA, Kaititiro, Tanitana, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Tari Pirihi, Tanitana, 31 o Maehe, 1891.

I runga i te whakarite i nga tikanga o to pukapuka No. 12, o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei; ka tukua atu e ahau i konei te tatau o te iwi Maori o nga Kauti o Waikouaiti, o Taieri, o Clutha, te Peninsula, o Tuapeka, o Bruce, me Maniototo, i tataungia i te toru o nga wiki o Pepuere.

Kei te hoki haere te maha o nga tangata i roto i tenei takiwa; i te koroheke me te mate kongenge i runga hoki i te haere o etahi ki etahi atu wahi; me ki ake hoki ahau kahore nga hawhe-kaihe o tenei takiwa e noho ana penei me te iwi Maori; no reira kahore ratou i whakaurua ki te tatau o nga Maori, erangi ka whakaurua ratou ki te tatau o te Pakeha. I whakaurua hetia nga hawhe-kaihe ki te tatau o nga Maori i te tau 1886, na reira i hoki iho ai te maha o nga Maori i tenei tau.

Ko nga Maori e noho ana i nga Kauti o te Peninsula, me Waikouaiti, me Clutha, e ahua whiwhi ana ki nga painga o tenei ao, kua riihi etahi o ratou i o ratou whenua ki te Pakeha a no reira tetahi wahi o to ratou ora, ko etahi kei te mahi ika, ko etahi e haere ana ki te whakaiho i nga makawe o nga hipi, me etahi atu mahi paamu, a e ora ana ratou katoa. He hunga ata noho hoki, a e mau tonu ana te haere o a ratou tamariki ki te kura. Kei nga Maori o Taieri ka nui to ratou rawa kore, me te kikino o a ratou kakahu, me te kore hu mo nga tamariki a kahore kau he mahi o taua takiwa. E mahi ana no ia ratou i nga mahi paamu ina hiahia ratou ki te mahi. E whai kupu ana hoki ratou mo te iti o te whenua i tukuna mo ratou ara e $6\frac{1}{2}$ nga eka i nga wahi papatika, a kua titoea i te ngakinga tonutanga. Kei etahi o ratou e tae ana a ratou eka ki te ruatekau ara kei nga wahi teitei. Akuanei i runga i te ahua kino o aua whenua kahore he tino ora e puta mai ana i aua wahi. E whai kupu ana hoki ratou mo te pakeke o nga tikanga a te Kawanatanga ki a ratou i te mea kahore e hoatu ana he whenua mo a ratou tamariki, e ki ana hoki i whakaaetia mai ano e te Kawanatanga he whenua. E ahua ora ana o ratou tinana, ko etahi kei te ngaua e te mate manawa rua, kahore ia he tino mate he mate uruta ranei i pa kia ratou i muri iho o te tataunga i te tau 1886.

Tenei hoki nga kaute mo taua mahi tatau.

Naku na,

S. MUA,

Kaititiro Pirihi, Kaitatau Maori Hoki.

Ki te Hekeretari o Raro Tari Maori, Poneke.

No. 17.

Te HIKIHANA, Kaititiro, Invercargill, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Tari Kaititiro Pirihi, Invercargill, 13 o Maehe, 1891.

I runga i nga whakahau a to pukapuka No. 12 o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei. Ka tukua atu e ahau i konei nga pukapuka tatau o nga Maori mo tenei tau, he mea tatau i te toru o nga wiki o Pepuere, me tetahi tatau whakawhaiti o taua tatau.

Kei te tokono te hoki iho o te maha o nga Maori tane kaumatua i muri iho o tera tataunga, kei te tokono hoki nga wahine a no nga hawhe-kaihe tane tokowaru te hokinga iho, tokowhitu ia te hiranga ake o nga hawhe-kaihe wahine, hui katoa te hokinga iho o te Maori me te hawhe-kaihe tekau ma toru.

Kei te nui haere te ngaki a ia tangata i tana piihi whenua, me te nui haere ano hoki o nga hipi me nga kau. Kahore he whenua e mahia toputia ana e nga Maori o tenei takiwa.

I te ora nga Maori i muri iho o tera tataunga a kihai ratou i pangia e tetahi mate uruta mate ke ranei, e ahua ora ana o ratou tinana me te pai o to ratou noho.

Kihai i kitea e ahau he Maori i nga Kauti o Vincent, Lake, me Fiord, kihai hoki ahau i whakatu kaitatau tuarua mo enei kauti.

Ko nga utu tuturu mo te tataunga e £6 19s. 6d. kua whakapiria atu aua pukapuka utu. He nui te awhina e nga kaiwhakaako Maori o Te Neck, me Colac, i nga kaitatau tuarua, me Messrs. Traill me Nickless.

Naku na,

J. HICKSON,

Kaititiro o nga Pirihi Kaitatau Maori.

Ki te Hekeretari o Raro, Tari Maori, Poneke.

No. 18.

GOODALL, Kaititiro, Kereimauti, ki te HEKERETARI o RARO, Tari Maori.

E TA,—

Tari Pirihi, Kereimauti, 19 o Maehe, 1891.

I runga i te whakahoki kupu mo to pukapuka No. 12 o te 8 o nga ra o Tihema kua hori nei. E whai honore ana ahau ki te whaaki atu kua oti e ahau te tatau te iwi Maori o nga kauti o Pura, me Westland, me Inangahua, me Kerei, a ko te tukunga iho ka tukua e ahau inaianei.

Kei te neke iti ake te maha o nga tangata i muri iho o te tataunga o te tau 1886 i roto i nga Kauti o Pura, me Westland (ara) e toru i tetahi Kauti tekau, ma waru i tetahi, a e toru te hokinga iho i te Kauti o Kerei, a hui katoa te kau ma waru te koninga i roto i nga Kauti e wha.

Tera ano hoki e kitea kahore he Maori e noho ana i te Kaute o Kerei me Inangahua i te tangohanga i tenei tataunga. Ko te ahua ora o te Maori kei te pai me to ratou whai taonga ano hoki. -

Naku na,

S. GOODALL,

Ki te Hekeretari o Raro Tari Maori, Ponake.

Kaititiro Pirihi Kaitatau Hoki.

TE TATAU MEA WHIRIWHIRI O NGA MAORI, 1891.

—	Hui katoa nga Tane, 1886.	Hui katoa nga Wahine, 1886.	Hui katoa nga Tane me nga Wahine, 1886.	Hui katoa nga Tane, 1891.	Hui katoa nga Wahine, 1891.	Hui katoa nga Tane me nga Wahine, 1891.	Hokinga iho.
O Aotearoa hui	21,649	17,878	39,527	21,670	17,773	39,443	84
Te Waipounamu hui atu ki } Stewart Island	1,088	2,046	2,046	962	898	1,860	186
Hui katoa	22,737	18,836	41,573	22,632	18,761	41,303	270

TITIRO.—Ko tenei whakariteritenga he mea tango mai te maha i rote i te pukapuka a te Tumuaki-Kairehita, wharangi 359, Pukepuka Tatau 1886, erangi kihai i uru nga wahine Maori e moe ana i te Pakeha, kihai ano hoki i uru nga Maori o Wharekauri i tae nei te maha i te tau, 1886 ki te 100 tangata, a kahore ano kia tae mai te tatau o tenei tau.

Akuanei ahakoa te hoki iho o te maha me kua e wareware ki nga tangata 194 i mate i te hunga o Tarawera no muri iho hoki taua hunga i te tatau o tera tau.

Ka ahei ano te whakatikatika i te maha o nga tangata o te tau 1891. Ko te whakataunga tuturu ma te Kairehita o te Tari Tumuaki e mahi.

WHAKAHUATANGA ANO.

Te iwi katoa, 1886	..	..	..	..	..	..	..	41,573
Te iwi katoa, 1891	..	..	..	..	..	..	..	41,303
Hokinga iho	..	..	..	..	..	..	..	<u>270</u>

WHAKAWHAITI Ō TE TATAU MAORI 1891.

Nga Kaiti hui atu ki nga Paro o uta.	Te maha o te Iwi Maori.				Nga ngakanga a ia ake.						Nga Kararohē.				Etahi Ngakanga.		
	Maori.		Nga hawhekeheke e noho ana i Waenga i nga Maori.		Hui Katooa.	Witi.	Kanga.	Etahiatu Kai.	Karaihe i ruia.	Hipi.	Kau.	Poaka.	Riwai.	Witi.	Etahi atu Kai.		
	T.	W.	T.	W.													
Mangonui	782	667	7	5	1,461	Eka. 30½	Eka. 131½	Eka. 94	Eka. 368	1,090	975	2,302	Eka. 78	..	Eka. 299½		
Whangaroa	340	299	8	9	656	36½	44½	29½	7	157	713	1,006	191½	..	116		
Hokianga	1,186	1,049	61	59	2,855	11	10	11	23	1,909	2,802	2,868	191½	1	242½		
Bay of Islands	1,184	941	43	37	2,205	295½	31½	66½	342	2,188	5,246	7,462	324	..	22½		
Hobson	338	212	20	20	590	397½	9½	109½	234½	1,950	1,899	2,200	1,731	315½	1,186		
Ohameatea	129	110	..	..	239	..	..	..	..	166	79	281	10	..	95		
Whangarei	532	362	13	5	912	62	2	103	2,044	234	550	208	..	..	8½		
Rodney	56	50	16	7	129	5½	5½	..	200	850	179	273	14	..	..		
Waitemata	129	102	8	7	246	27½	8	14½	500	50	213	51	..	..	..		
Eden	108	35	14	3	160	22	3½	37½	434	..	105	32	3	2	..		
Manukau	242	221	11	10	484	110	20½	32½	39	..	894	858	47	6½	58		
Waikato	333	212	13	7	565	44	..	1½	39	..	56	185	23	..	..		
Raglan	755	619	38	21	1,433	410½	64½	350½	115	101	1,408	1,974	74	25	72		
Kawhia	895	812	96	104	1,907	767½	583	397½	1,207	12,080	4,146	11,277	210½	133	195½		
Waipa	82	72	..	..	154	25	27	4½	7	30	68	242	22	6	3½		
Piako	464	366	12	4	846	1½	..	..	..	..	1,249	3,254	517	112	147		
Ohinemuri	284	218	7	3	512	197½	65	145½	167	..	168	391	248	..	29		
Thames	420	359	35	30	844	147½	12½	83	483	200	619	1,678	4	..	2		
Coromandel	360	239	12	4	615	153½	..	56½	58½	650	488	544	..	..	..		
Tauranga and adjacent islands	65	69	15	14	162	61	..	19	..	732	510	287	..	..	..		
Whakatane	787	647	32	23	1,489	199	208	187	21	1,100	732	3,508	608	1,435	529		
Great Barrier and Waiheke Islands	1,892	1,758	51	47	3,748	102	19	..	5	4,021	2,252	6,055	232	170	874		
Whakarewa	451	349	16	20	836	109	..	36	..	2,252	114	911	164	1	5		
Rotorua	1,059	968	89	97	2,213	228	..	148	4,652	17,400	2,662	5,436	335	..	227		
Cook	709	536	33	33	1,328	405	12	30	85	31,581	791	1,458	925	134	343		
West Taupo	627	550	28	24	1,229	211½	157	49	78½	3,628	1,946	7,577	870	77	241		
East Taupo	427	334	24	30	815	891	62	11	178	3,150	1,083	6,134	241	468	371		
Wairoa	1,232	1,045	96	62	2,435	35	109	45	39	17,006	465	2,253	202	1,826	640		
Hawke's Bay	916	641	40	8	1,605	420	1,526	99	..	28,200	440	952	..	..	..		
Napier Borough	..	39	..	36	75	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Waipawa	154	109	..	..	263	12	..	..	..	3,400	..	53	44	407	257		
Palangata	84	86	4	..	174	..	..	..	..	9,500	73	..	45	145	100		
Wairarapa North	160	122	8	10	300	112	399	106	10	1,510	136	135	4	..	1		
Wairarapa South	215	170	10	4	399	53	10	120	..	84,400	118	99	50	155	151		
Pahiatua	20	16	2	2	40	23	156	12	..	..	25	166	2	..	1		
Hutt	136	97	15	11	259	52	..	57½	840	2,021	46	47	..	..	..		
Rangitikei	239	176	13	4	432	234½	322	66½	2,583	14,810	931	1,275	31	..	..		
Manawatu	99	119	5	10	193	68½	3	151	510	800	48	349	144	11	29		
Oroua	142	719	9	8	278	67½	81	78½	98	1,380	9	385	48	152	5		
Horowhenua	872	301	36	19	728	177½	8	89½	..	23,715	153	549	51	..	35		
Wanganui	555	481	11	10	1,057*	339½	187	190½	91	14,145	1,061	2,180	..	..	..		
Waitotara	104	97	..	..	201	25	5	57	3	1,390	127	505	29	..	49		
Patea	163	141	4	..	308	..	..	..	..	1,942	196	436	67	139	113		

Hawera ..	464	369	15	17	865	..	..	..	..	1,130	1,120	2,350	296	327	495½
Stratford ..	5	3	..	..	8	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Taranaki ..	584	400	57	38	1,079	592	61	488	1,122	..	3,195	3,288	79	..	2,218
Clifton ..	323	254	23	11	611	935	674	480	847	1,448	2,159	2,323	36	15	11
Waimea ..	43	47	5	5	100	37½	32½	7½	66	1,100	193	76	10	8	23½
Collingwood ..	21	8	..	..	29	13	1	..	1	141	8	2	..	..	..
Kaikoura ..	37	32	..	..	69	11½	..	1	5½	1,273	..	22	..	..	..
Marlborough ..	36	31	2	..	69	11½	..	1	804	350	152	36	..	..	153
Sounds ..	58	72	42	36	208	26½	15	10	21	5,971	34	72	3½	..	54
D'Urville Island ..	19	13	1	1	34	2½	..	1½	..	100	28	63	..	..	..
Cheviot ..	2	..	..	..	2	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Ashley and adjacent islands ..	59	57	20	22	158	13½	4	..	..	..	7	10	..	..	..
Selwyn ..	17	24	..	1	42	4½	27	..	20½	..	183	3	..	..	..
Akaroa ..	109	97	27	22	255	50	..	6	18	..	53	13	1½	..	333½
Geraldine ..	39	86	9	10	94	32	..	..	172	..	40	..	..	..	..
Waimate ..	30	30	4	11	75	9	48	..	13	..	49	8	..	..	..
Waitaki ..	56	49	24	23	152	2	..	..	108	..	44	6	..	..	..
Waikouaiti ..	29	25	..	..	54	17	..	..	4½	..	2	1	..	..	..
Taieri ..	7	4	..	..	11	..	..	..	..	..	18	..	..	..	..
Clutha ..	17	13	..	..	30	6	..	..	..	..	21	4	..	..	..
Peninsula ..	7	15	..	..	22	2½	..	..	2	..	..	..	..	..	..
Southland ..	1	2	..	..	8	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Wallace ..	52	41	51	55	199	38½	88	..	..	514	93	22	..	..	..
Stewart Island ..	17	15	54	50	136	6½	..	..	25½	3,000	140	36	..	..	..
Buller ..	19	11	1	1	32	1½	..	..	..	18	83	2	..	..	..
Westland ..	45	36	2	3	86	20½	..	..	28	97	97	11	..	..	..
Hui katoa ..	21,323	17,559	1,309	1,112	41,303	8,364	5,232½	5,593½	6,488½	26,718½	42,912	86,259	7,689	5,971	9,732½

* E 237 o enei tangata he mea whiriwhiri noa iho te maha no te mea kihai i whakaaetia te tatau e nga Maori.
PANUTANGA.—Ka ahei te whakatikatika i te maha o enei tangata. A ko te maha tuturu ma te Kairehita Tuturu e mahi e panui noki.

By Authority: GEORGE DINSBURX, Government Printer, Wellington.—1891
Price, 1s.]

